

DAGENS FRÅGOR

Norge till EEC

Den 28 april beslöt Stortinget att Norge skall ansöka om fullt medlemskap i den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen. Det historiska beslutet fattades med en mycket betryggande majoritet — 112 röster mot 38. Det föregicks emellertid av en debatt som i häftighet och omfattning söker sin like — praktiskt taget alla Stortingets ledamöter yttrade sig i det delvis mycket upprörda meningsutbytet. Den intensiva debatten avspeglade den allvarliga splittring av den norska opinionen som EEC-problemet framkallat.

När EFTA genom Storbritanniens omorientering mot De Sex havereade, kunde det från början hållas för visst att Danmark skulle följa det brittiska exemplet — i själva verket hade den danska regeringen med hänsyn till jordbruksexportens vitala betydelse näppeligen något annat val. Huruvida den andra Atlantpaktspartneren Norge skulle gå samma väg var däremot ganska länge mera tveksamt. Den ekonomiska nödvändigheten av en anslutning till EEC bedömdes uppenbarligen till en början i vida norska kretsar vara mindre pressande än för Danmarks del. Framförallt spelade emellertid politiska betänkligheter en betydande roll för den uppenbarligen dröjande och tveksamma hållning den norska regeringen valde att intaga. Sedan statsminister Gerhardsen genom en uppseendeväckande enkät noggrant sonderat stämningen inom den norska socialdemokratin

och fått ett positivt svar, ansåg han sig dock slutligen kunna bestämt ta ställning för Europa. Sedan beslutet väl fattats har den norska arbetarrörelsens ledare, främst hr Gerhardsen själv och utrikesminister Halvard Lange upprepade gånger framträtt med så prononcerat »europiska» uttalanden, att de ofta kunnat åberopas som den svenska oppositionens bästa bundsförvanter emot de svenska socialdemokraternas besynnerligt trumpna och negativa hållning.

Parlamentariskt var situationen inte besvärande för hr Gerhardsen — han kunde räkna med massivt stöd från Höyre, och en betryggande majoritet i Stortinget var därför under alla förhållanden säkrad. I folkopinionen måste han däremot vara beredd på kraftigt motstånd. Under den fyra dagar långa stortingsdebatten exploderade denna opposition i en folkmötes- och demonstrationskampanj som i demagogi och känsloutbrott förmodligen sällan överträffats på våra breddgrader. Oppositionen rekryteras tydligen dels från arbetarrörelsens vänsterkant, dels från mittenpartierna Venstre och Sentrum. Särskilt det senare partiet har levererat några av de hätskaste agitatorerna i kampanjen.

Det är påtagligt att denna endast i ringa mån varit bestämd av vad man kan kalla specialprotektionistiska synpunkter. Givet är, att oron inför omställningssvårigheter och konkurrens i vissa branscher måste ha spe-

lat en roll i sammanhanget, men opinionsvågen i stort har alldeles uppenbart behärskats av vida större problem- och känslokomplex. För det första har den i vänsterkretsar ganska spridda motviljan mot NATO-engagemanget nu riktat sin spets mot detta ytterligare steg mot västerländsk samverkan. Speciellt det lilla folksocialistiska partiet, som vid senaste stortingsval med sina två mandat fick en besvärande vågmästarställning har hårt engagerat sig på denna linje — snarast möjligt ut ur NATO, till intet pris in i EEC! Det är emellertid påtagligt, att irritationen mot NATO sträcker sig långt utanför kommunisternas och folksocialisternas trots allt blygsamma kadrer, och att den nu närmast riktas mot Europaintegrationen.

Utöver detta förekommer emellertid en förbluffande stark opposition som går på ett annat tema — folksuveräniteten i fara! Det stolta norska folkets imponerande kärlek till sin berömda grundlag har kunnat utnyttjas till en hämningslös propaganda mot överstatligheten inom EEC. »Romatraktata må ikke bli en ny Grundlov!» är ett typiskt slagord. Man har patetiskt erinrat om Ibsens ord, »i denne natt spiller de brikkespill om Norges rike og land». Den fria etableringsrätten har i detta sammanhang spelat en betydande roll, icke annorlunda än bland uppskrämda centerpartister i Sverige. Till bilden hör i högsta grad att denna hämningslösa agitation på suveränitetstemat kunnat operera så mycket lättare som den faktiska informationen om EEC:s innebörd varit ytterst bristfällig. »Är det sant att fransmännen skall ta ifrån oss den sjuttonde maj?» — den rörande frågan av en liten gumma i Nordnorge belyser desorienteringen. En väsentlig orsak till denna uppges vara, att den norska radion och tele-

visionen i hög grad domineras just av de vänsterradikala kretsar som skarpast ogillar EEC, varför problemet så mycket som möjligt tigits ihjäl i dessa massmedia.

Både överraskande och bekymmersamt är i detta läge att regeringen fattat det djärva beslutet att låta EEC-frågan gå till folkomröstning. Man har spekulerat mycket över orsakerna till detta vågspel. En av de viktigaste uppges vara, att hr Gerhardsen nu vill gardera sig bättre än vid det tillfälle Norge valde Atlantpakten. Han lär fortfarande ångra att han inte den gången tog ett referendum: det skulle säkerligen ha gett honom en överväldigande majoritet, och därmed ett mycket tungt vapen mot den irriterande oppositionen till vänster inom arbetarrörelsen. Det är en upprepning av denna situation han denna gång till varje pris vill förekomma.

Om utsikterna till godkännande av EEC-anslutningen i referendum är det ännu för tidigt att yttra sig. Om regeringen skulle vinna, därest omröstningen skedde omedelbart, synes vara tvivel underkastat. Den skall emellertid inte äga rum, innan man genom förhandlingar i Bryssel kommit fram till ett konkret utarbetat förslag. Hr Gerhardsen satsar uppenbarligen på att den upphetsade känslostormen relativt snart skall bedarra och att en energisk upplysning om vad saken gäller, ekonomiskt och politiskt, för Norges del, före omröstningsdagen skall ha hunnit påverka opinionen så mycket att en majoritet kan uppnås. Om denna djärva kalkyl slår fel vore det katastrofalt, inte endast för hr Gerhardsens regering utan även för Norge; liksom i någon mån för Europatanken.

Värnplikten 150 år

När bevärigen infördes genom beslut av 1812 års riksdag, innebar

detta något avgörande nytt i svenskt försvarspolitiskt tänkande. Ännu under 1700-talet hade soldattjänsten vid värvade förband varit föremål för djupt förakt. Detta sammanhänge i sin tur med legosoldaternas låga sociala ställning och de hårda skymfstraff, som var nödvändiga för att upprätthålla disciplinen inom den värvade armén. Att folkstämningen nu svängde om, var till huvudsaklig del den förste Bernadottens förtjänst. Inspirationen och förebilderna till den nya beväringssinrättningen hämtade Karl Johan från de segerrika franska revolutionsarméerna, och det var bara tack vare det stora förtroendet för honom i alla läger som beslutet kunde genomdrivas i riksdagen utan någon svårare opposition.

Ännu i riksdagsdebatterna år 1812 spårar man det svenska folkets outrotliga motvilja mot soldatesken och den alltför stränga disciplinen. Innan värnplikten över huvud taget kunde införas, måste de militära strafflagarna ändras. Alla skymfande straff avskaffades inom beväringen. Det fria folkets söner skulle inte kunna underkastas gatlopp och prygel — det var själva förutsättningen för att de lägre stånden skulle kunna acceptera den nya ordningen.

Det finns i detta fall en klar överensstämmelse mellan 1812 års riksdagsdebatter och diskussionerna år 1914, då införandet av militieombudsmannaämbetet blev en förutsättning för att riksdagen skulle acceptera den då häftigt omstridda utvidgningen av värnplikten. De värnpliktiga skulle inte införlivas med de värvade regementena — vilket var otänkbart med hänsyn till det allmänna föraktet för legosoldaten — utan övas vid den indelta armén och vid båtmanshållet. Samma strävan att skydda ungdomen för förråande in-

flytanden låg bakom bestämmelsen att den som lidit vanärande straff skulle hållas avskild från den övriga beväringen.

Trots den goda upptakten år 1812 skulle värnplikten under hela 1800-talet förbli en tämligen ineffektiv organisation. Ända fram till år 1885 omfattade värnpliktstiden endast de fem åren mellan 20 och 25 år, och övningstiden var bara 12 dagar fram till år 1856, då den höjdes till 30 dagar fördelade på 2 år. År 1885 fastställdes den till 42 dagar. Och ända fram till år 1872 kvarstod en bestämmelse om att en värnpliktig ägde rätt att leja en annan i sitt ställe.

Man kan fråga sig varför beväringen inte fick den slagkraft som Karl Johan åsyftat. Svaren på denna fråga är flera. Ett skäl var att frågan om en avskrivning av det gamla indelningsverket på ett olyckligt sätt kom att knytas samman med frågan om ett avskaffande av de s. k. grundskatterna på jorden. Den viktigaste orsaken var ändå en annan.

Indelningsverket var en skapelse av enväldet. Den indelta armén var baserad på en gång för alla fastslagna räntor och var därigenom för sin styrka oberoende av tillfälliga riksdagsbeslut. Detta var också skälet till att indelningsverket kunde leva vidare även sedan de karolinska enväldskungarna gått bort.

Helt annorlunda förhöll det sig med beväringen. Dess slagkraft var helt beroende av riksdagens vilja. Under större delen av 1800-talet rådde det till ytan lugn i Europa, och den bedrägliga fredsstämningen avspeglade sig i riksdagens ogina behandling av försvarsfrågan. Vårt lands militära svaghet avtecknade sig klart under Krimkriget och det dansk-tyska kriget år 1864. Utredningar igångsattes och blev särskilt ivriga efter 1870–1871 års krig mellan Tyskland och

Frankrike, men det ena härordningsförslaget fälldes efter det andra, och det tog en otroligt lång tid för riksdagen att inse hur allvarligt läget verkligen var.

År 1892 kunde äntligen ett härordningsförslag ros i land med 12 års värnplikt och 90 dagars utbildning, men hela 1800-talet skulle gå, innan riksdagen år 1901 lade värnpliktsprincipen till grund för arméorganisationen. Utbildningstiden fastställdes till 240 dagar och ökades inför det omedelbara krigshotet år 1914 till 340 dagar. Sedan det första världskriget väl var över, föll värnpliktsarmén genast offer för den rådande fredsoptimismen, och det var först sedan kriget år 1939 börjar drabba våra närmaste grannar, som riksdagen skulle väckas ur sin törnrosa-sömn.

En tillbakablick på värnpliktens 150 år ger en allvarlig tankeställare åt det svenska folket. Alltför litet har man besinnat sitt ansvar inför denna försvarsorganisation, som till styrka och slagkraft är helt beroende av den tillfälliga folkviljan. En lärdom kan man dra av jubileet. För att en värnpliktsarmé skall kunna bli effektiv, krävs det en total försvarsvilja av hela folket, så länge vår frihet och vårt oberoende är i fara.

Socialismen redivivus

Det kan vara naturligt att socialdemokratin efter närmare tre decenniers maktinnehav inte utan att råka in i en konfliktsituation kan ge första majfirandet en prägel av folkets opinionsyttringar gentemot statsmakterna. På senare tid har demonstrationerna också allt mera antagit karaktären av en internationell — dock långt ifrån världsomfattande — samhörighetsmanifestation. När arbetarrörelsen

velat kritisera vissa missförhållanden tycks det närmast ha skett som något slags publicitetsjakt. Cynismen i ett sådant förfaringsätt kan väl knappast ta sig klarare uttryck än i »kulturarbetarnas» demonstration på Gärdet.

De socialdemokratiska statsrådets traditionella majtal gav inga fingerisningar om hur man från det hållet tänker sig utforma den framtida politiken. Någoting av en nyhetens prägel bar dock Gunnar Myrdals tal i Malmö och Lund, där han bl. a. yttrade: »Utan att rubba för mycket på de juridiska formerna är staten genom sin skattepolitik och övriga kontroller tillsammans med den vidare samhällsapparaten i organisationernas form i själva verket i färd med att socialisera hela samhället.» I och för sig innehåller detta yttrande, som anger anförandets kärnpunkt, inte någonting nytt. Att regeringen inför opinionens tryck avstått från att gå den direkta socialiseringsvägen, har sedan länge påpekats av talesmän för de borgerliga partierna. Nej, det nya ligger däri, att en av socialdemokratin varmaste förkämpar genom att öppet erkänna smygsocialiseringen som det viktigaste instrumentet i en socialistisk politik, desavouerar de partikamrater som tidigare förnekat riktigheten av den borgerliga kritiken. Något avståndstagande från ledande socialdemokrater har ännu inte förspotts och är väl förmodligen inte heller att vänta. Snarare torde väl åtskilliga socialdemokrater känna en viss tillfredsställelse över att i fortsättningen slippa förneka ett uppenbart faktum.

Myrdal erkände också uppriktigt att anledningen till att man valt att gå bakvägen enbart har varit taktiska spekulationer. Han förnekade bestämt att staten som företagare skulle vara mindre effektiv än det enskilda näringslivet. Inte utan en viss motsä-

gelse konstaterade den en gång så skarpsinnige nationalekonomen att på de områden där samhällsinflytande är så gott som oinskränkt — skolväsendet, sjukvården och framför allt bostadspolitiken — har planhushållningens misslyckanden varit som störst.

I sitt anförande kom Myrdal även in på den förändring socialiseringsfrågan skulle komma att undergå om vi anslöt oss till EEC. Samma argument som tidigare använts för att få en borgerlig valseger att te sig avskräckande, används nu för att skapa ett sken av obehagliga följdverkningar av en samverkan med de europeiska industristaterna. Det lugn på arbetsmarknaden, som rätt under åtskilliga år, tillskrivs helt vårt näringslivs nationella oberoende. En i grunden förändrad arbetsmarknadssituation skulle uppstå om våra storföretag skulle ställas under utländskt inflytande. Professor Myrdal glömde dock i sammanhanget att nämna, att det redan nu i vårt land finns en hel del företag i utländsk ägo. Ingenting torde tyda på att arbetsproblemen vid dessa är större än vid rent svenska företag.

Myrdals anförande torde dock blotta en av de innersta anledningarna till det socialdemokratiska motståndet mot en svensk anslutning till den gemensamma marknaden. Skälet torde helt enkelt vara att det i en marknadshushållningsekonomi av det slag som Romfördraget förutsätter ej finns utrymme för en planhushållningspolitik, inte ens om den förs på smygvägar.

Inspirationen till sin frispråkighet tycks Myrdal ha hämtat från ett för en socialist ovanligt håll, nämligen västerifrån. Två dagar tidigare hade den norske statsministern Einar Gerhardsen presenterat ett nytt program för den norska socialdemokratin. I

medvetenhet om svårigheterna att som medlem i EEC driva en långtgående socialiseringspolitik vill man nu påskynda förstatligandet av stora delar av näringslivet. Målet är ett helt socialistiskt Norge med ett starkt centralt planeringsorgan som främsta maktutövare. Socialiseringen skall främst koncentreras till vissa nyckelområden. Det starka greppet över kreditinstituten skall skärpas ytterligare, och vattenkraften och förmodligen även skogarna skall överföras i statlig ägo. Radikaliseringen av den norska socialdemokratins program uppges ha skett för att ge regeringspartiet en skarp politisk profil. Finns samma strävanden inom den svenska socialdemokratin eller kommer man även i fortsättningen att dölja de verkliga intentionerna för sina väljare?

Radio-Nord

De synbarligen mycket populära sändningarna från Radio-Nord sker, som bekant, från ett förankrat fartyg utanför Sveriges ostkust. Tre liknande sändare finns utanför Danmark. Alla befinner sig på internationellt vatten, och fartygen är inregistrerade i något centralamerikanskt land eller är statslösa. Deras verksamhet sker genom utnyttjande av radiofrekvenser som enligt internationella konventioner tilldelats länder, vilkas sändningar icke är avsedda för och knappast når de nordiska länderna. Den har hittills icke inverkat störande på de ordinarie radiokommunikationerna och har inte menligt inverkat på radionavigering och annan säkerhetstjänst.

Under sådana förhållanden ter sig onekligen den brådska med vilken regeringen går att genomföra en kriminalisering av sändarna på internationellt vatten som något besynnerligt. Man ställer sig också frågande inför

den hetsiga ton med vilken argumenteringen på många håll sker till förmån för ett ingripande. I pressen talas om »pirat»-sändarna, som om det vore fråga om en hantering i klass med sjöröveriet på 1700-talet från Barbareskstaterna på Afrikas nordkust. Och det påstås — utan att detta blivit verifierat — att dessa radioföretag undandrar sig erläggande av gager och avgifter till tonsättare, musiker och artister. Man har gått in för att åsätta Radio-Nord och liknande anläggningar en brottslig stämpel redan innan verksamheten blivit kriminaliserad. Regeringens förslag till åtgärder innebär emellertid faktiskt att företagen för närvarande är legala. Argumenteringen ger otvivelaktigt det obehagliga intrycket, att det står starka intressen bakom aktionen vilka inte utan vidare kan betraktas som allmänna. Vad som avses är att skydda det svenska radiomonopolet från konkurrens och upprätthålla dess ställning som enda nyhetsförmedlande och opinionsbildande organ på telekommunikationernas område. Vidare är en stor del av pressen sannolikt oroad av att dess annonsintäkter skulle sjunka till följd av radioannonseringen genom ifrågavarande sändare.

I den utformning som propositionen fått efter lagrådets kritiska granskning av det ursprungliga förslaget är kriminaliseringen riktad mot radioanläggningar på öppna havet eller luftrummet däröver, vilka med hänsyn till frekvens, sändareffekt, plats för anläggningen eller andra omständigheter *kan medföra* att radiomottagning i Sverige, Danmark, Finland och Norge *hindras* eller *störes*. Detta innebär en viss skärpning i förhållande till den internationella telekonventionen i Genève 1959. Denna åsyftade nämligen bland annat att förhindra sändningar som »äventyrar

ombesörjandet av radionavigerings- trafik eller annat slag av säkerhetstjänst eller ock allvarligt försämrar, besvärar eller tidvis avbryter radiotrafik, som försiggår i enlighet med radioreglementets bestämmelser». Enligt konventionen är ingripande motiverat vid *fara* för störningar endast när den riktar sig mot radionavigering och säkerhetstjänst; när det gäller annan ordinarie radiotrafik *måste störningar ha konstaterats*. Från Radio-Nord — för att nu hålla oss till det i Sverige mest diskuterade fallet — har emellertid, som förut nämnts någon menlig inverkan inte försports vare sig i ena eller andra avseendet.

Det intressanta är emellertid att kommunikationsministern ursprungligen tänkt sig ett betydligt mycket vidare tillämplighetsområde för lagen. Avsikten var att kriminalisera sändningar på internationellt vatten eller luftrummet däröver, vilka var avsedda »att mottagas» av de nordiska länderna. Lagrådet, som fann en sådan bestämmelse olämplig, påpekade mycket riktigt att därmed införts en ovidkommande synpunkt. Förslaget riktade sig nämligen mot »sändningarnas innehåll» och gav intryck av att åsyfta att »värna den monopolställning som i ifrågavarande länder tillkommer visst eller vissa företag». Inom dominerande politiska kretsar är man motståndare i all synnerhet till den kommersiella annonsering som sker via Radio-Nord. Men fråga är om en sådan ståndpunkt i längden kan upprätthållas. Många länder tillåter kommersiella sändningar, och dessa når undan för undan allt större områden. Från detta kommer Sverige inte att kunna isolera sig. För att möta konkurrensen måste vi själva anlita den moderna teknikens medel för reklam för våra egna varor och tjänster.

För att hindra de fria sändarna att fungera är avsikten att med dagsböter eller fängelse straffbelägga inte bara förberedelser till sändningar samt inrättande och innehav av erforderliga anläggningar utan dessutom tekniskt och ekonomiskt bistånd, tillhandahållande av förnödenheter, transporter för anläggningarnas behov, deltagande i sändning där den äger rum, lämnande eller förmedlande av uppdrag för sändning samt rörelse för att främja densamma. Dessa drastiska åtgärder mot olika former av medverkan beror givetvis på att själva sändarna på internationellt vatten icke kan nås, och att de därför inte kan stoppas på annat sätt än genom att varje form av verksamhet på svenskt territorium som är nödvändig för driften förhindras.

En svår stötesten är uppenbarligen frågan om den tilltänkta lagstiftningens förenlighet med den internationella rätten. De ifrågavarande sändarna ligger på internationellt vatten, dvs. utanför svenskt territorium, och står där icke under svensk jurisdiktion med mindre de ägs och drivs av svenska medborgare. Beslag eller andra verkställighetsåtgärder kan i detta fall inte ens företagas, så länge anläggningen befinner sig utanför vår territorialgräns. Och är det fråga om utländsk egendom och utländsk personal, är det tvivelaktigt, om åtgärder kan företagas ens i svensk hamn. Så länge de påtalade sändningarna från internationellt vatten inte verkat störande i den mening som avses i Genève-konventionen kan brottet nämligen inte anses vara riktat mot väsentliga svenska intressen. När det redan finns flera länder som tillåter kommersiell radioannonsering och i vissa fall dessutom privat radio vid sidan av den statliga, är det inte så säkert, att förståelse på det hållet kan vinnas för

kriminalisering av en verksamhet som i grund och botten riktar sig just mot radioannonsering och går ut på att skydda Radiotjänsts monopol. De komplicerade internationellt-rättsliga problemen borde ha varit ett starkt skäl för att, såsom lagrådet föreslagit, avvakta de stundande utredningarna i Europarådets juridiska kommitté.

Oavsett vilka intressen som står bakom den nu föreslagna aktionen mot radiosändningar från internationellt vatten och oavsett vad man tycker och tänker om lämpligheten av sådana sändningar står vi inte bara inför ett rent tekniskt problem. Det gäller också den viktiga principen om havens frihet. Och det är väl inte så alldeles säkert till gagn för vårt land med dess utsatta läge vid Östersjöområdet att det tar initiativ till åtgärder som riktar sig mot nämnda princip. Det föreligger alltid fara, att saken får prejudicerande betydelse i helt andra sammanhang än nu förevarande.

Debatten om Radio-Nord och andra liknande sändare har förts med intensitet i pressen och i politiska kretsar. Dessa anses ju skapa och spegla opinionen. Men var allmänheten står i förevarande fråga är ändå svårt att veta. Många föredrar Radio-tjänsts utomordentliga musikprogram framför skvalmusiken från Radio-Nord. Men för betydande grupper, särskilt bland ungdomen, utgör de sistnämnda sändningarna ett uppskattat komplement till de offentliga programmen. Någon större irritation över radioannonseringen har inte försports. För allt flera människor har det tvärtom gått upp, att detta är en naturlig väg för finansieringen av verksamhet av ifrågavarande slag. Konkurrensen på området betraktas som välgörande. Den har ju också tvingat Radiotjänst att utsträcka sändningstiden för att bereda större utrymme för lättare

underhållning. Om man beaktar lyssnarnas intressen är det långtifrån säkert, att de högröstade kraven på förbud och straff är representativa för den allmänna opinionen med dess krav på varierande underhållning och möjlighet att i viss mån själva kunna välja program. Ett radiomonopol innebär dessutom alltid vissa risker, nämligen att det i sin nyhetsförmedlande och kommenterande verksamhet är påverkat av ensidiga politiska intressen.

Den naturliga lösningen av nu ifrågakvarande problem ligger därför sannolikt i en omprövning av det hittills så envist vidhållna kravet på upprätthållandet av det svenska radiomonopolet och förbudet mot kommersiell radioannonsering i vårt land.

Svensk TV-reklam — en tidsfråga

De totala reklamutgifterna uppgår för närvarande här i landet till något sådant som 1 000 miljoner kronor per år. Det har vidare beräknats, att reklamvolymen stiger snabbare än bruttonationalprodukten. Detta betyder, att reklamen svarar för en från år till år växande andel av det i landet sammanlagda produktionsvärdet. Är nu detta slöseri med våra resurser eller är det god hushållning? Är en av förutsättningarna för ekonomiskt framåtskridande att reklamarbetet får spela en allt större roll för den välfärdsskapande mekanism, som »konkurrensökonomi» visat sig utgöra?

Den berömde ekonomen *Lawrence Abbott* har för sin del i arbetet »Quality and Competition» kommit till det resultatet, att reklamen är ett nödvändigt element i kvalitetskonkurrensen men att den också kan vara av stor betydelse för priskonkurrensen. »Reklamen underlättar — — — kvali-

tetsjämförelser och skärper härigenom kvalitetskonkurrensen genom att förstärka köparens medvetande om alternativa möjligheter att tillfredsställa existerande önskemål eller att uppnå nya, oprövade erfarenheter. Den gör köparna mer fullständigt informerade om marknadssituationen, påminner dem om existensen av alternativ som de kan ha glömt och framhäver kvalitetskillnader som kan ha undgått deras uppmärksamhet. Den stegrar också priskonkurrensen närhelst den informerar köparna om en prisutveckling som förändrar den relativa attraktionen hos olika artiklar. Genom att göra detta hjälper informativ reklam både kvalitets- och priskonkurrensen att fullgöra sina funktioner mera effektivt.»

Även om reklamen måste anses ha en viktig roll att spela som ett element i konkurrensen och därför kan sägas ha en för välståndsutvecklingen betydelsefull funktion att fylla, kan det finnas skäl att diskutera det mått av effektivitet, med vilken reklamverksamheten bedrivs. Det kan i detta sammanhang ifrågasättas, huruvida statsmakterna givit rimligt utrymme för reklambranschen att med hjälp av i och för sig tillgänglig teknik fullgöra sin funktion på ett rationellt sätt. Detta kan i första hand ske mot bakgrund av förbudet mot radio- och TV-reklam. På så sätt har det hittills varit möjligt att förhindra en rationalisering och effektivisering av arbetet inom reklambranschen, som den tekniska utvecklingen gjort både möjlig och naturlig.

Genom åtgärder ägnade att höja effektiviteten i arbetet på att få kontakt mellan vara och konsument måste det vara möjligt att spara en del av all den energi och alla de resurser, som går åt för att upprätthålla förbindelserna mellan produktions- och konsumtionsledet. Därigenom blir det

också möjligt att skapa förutsättningar för en ytterligare stegring av vårt välstånd — oavsett om vi vill ta ut en sådan stegring i form av ökad konsumtion eller ökad fritid.

Om reklamen är att betrakta som bl. a. »ett nödvändigt element i kvalitetskonkurrensen», bör det vara ännu lättare att slå fast, att effektiv reklam är bättre än ineffektiv reklam. Detta förefaller vara det starkaste argumentet för en legalisering av kommersiella radio- och TV-program. Att radion och televisionen skulle kunna utnyttjas som synnerligen effektiva instrument i reklamarbetets tjänst torde nämligen inte kunna ifrågasättas. Det är också det samhällsekonomiska motivet, inför vilket motståndet mot i första hand reklam-TV mjuknat i det ena landet efter det andra — nu senast i Schweiz och Danmark. Då det dessutom — som i exempelvis Storbritannien — visat sig möjligt att utnyttja TV som reklammedium utan att det behövt undergräva dess funktion som kulturspridare, kan införandet av kommersiell TV i Sverige, liksom redan tidigare i det övervägande flertalet högindustrialiserade länder, betraktas som blott en tidsfråga.

Domstolarna och rättssäkerheten

Vi har nyligen fått en utredning med uppgift att göra en översyn över domstolsorganisationen i dess helhet. Det förefaller möjligt, ja, sannolikt att utredningen kommer att leda till genomgripande reformer av åtminstone underrätternas organisation. Detta är i varje fall nödvändigt om själva grundvalen för rättssäkerheten, ett effektivt arbetande judiciellt maskineri, skall kunna bli tillfredsställande. För närvarande befinner vi oss i ett läge där skarp och till synes ofta berättigad kritik framförs i detta hänseende. Åtalade får t. ex. vänta alltför länge

på dom; familjerättsmål släpar ofta efter på ett sätt som är i hög grad irriterande för parterna; betydande ekonomiska värden sätts i fara därför att fastighetsärenden av olika slag inte prövas inom föreskriven tid. Vad civilmålen beträffar har domstolarna alltmer minskat i betydelse. Rättegångskostnaderna är för höga och processen för långsam för att parterna i t. ex. affärstvister gällande större värden skulle vilja vända sig till domstol. Konflikterna handläggs och avgörs i regel förhandlingsvis av deras advokater. En medverkande orsak härtill är att offentligheten kring domstolsförhandlingarna anses kunna skada parternas affärsintressen. Man vill ofta inte att konkurrenter skall få insyn i affärshemligheter och föredrager redan av detta skäl att låta advokaterna förlika en tvist bakom stängda dörrar.

Det låter sig naturligtvis sägas att med vårt högtstående advokatväsen är detta ett både snabbt och relativt billigt sätt att lösa rättsliga tvister. Men saken har också en annan sida. Vårt kodifikationssystem ger bara ett underlag för rättstillämpningen på många centrala områden. Det måste kompletteras genom prejudikat — eljest kommer rättsbildningen att släpa efter i förhållande till den faktiska utvecklingen i samhället. Därmed sättes i själva verket rättssäkerheten i fara.

Utredningens uppgifter är alltså ytterst betydelsefulla — och svåra. Hur den lyckas att lösa dem blir i flera hänseenden avgörande för det svenska rättssamhällets gestaltning och fortsatta utveckling. Nu kommer det att dröja kanske fem år eller mer innan dess resultat föreligger. Under den tiden får statsmakterna inte — som så ofta eljest — avstå från reformåtgärder under hänvisning till att utredning pågår. Från juristhåll har det

påpekats att förstärkningar av domstolsorganisationen kan ske och måste ske redan nu, om läget inte snart skall bli ohållbart. I jämförelse med de väldiga ekonomiska insatserna på socialvårdens område är kostnaderna för domstolsväsendet en obetydlighet. Här har statsmakterna — på samma sätt som man länge försummat ut-

byggnaden av de faktiska vårdresurserna på det sociala fältet — förlorat kontakten med verkligheten och de konkreta behoven. Investeringar för den människornas personliga rättssäkerhet, som skapas genom en snabb, säker och billig rättegång, betecknar även de en humanitärt angelägen insats.